

Peyami Safa'ya Dair

Büyük Doğu'nun yeniden devamlılık arzıyla yayınlanmaya başlamasının ilk tarihi, onu çok seven Peyami Safa'nın altıncı ölüm yıldönümüne rastlıyordu. Daha iyi ve dikkatli bir hazırlık ihtiyacı yüzünden bugünkü tarihe kaldı ve tabii, yıldönümü bakımından da gecikme oldu.

Fakat, kaderin onu hayattan ayırmaktaki gecikme tanınmasına karşılık, anmanın gecikmesi, sanki ona tekrar bir yaşama hakkı tanınmış gibi, teselli yerine geçti. Aslına bakarsanız, Peyami Safa gibi mümtaz bir insanla ölüm yıldönümünü yanyana getirmek, ille takvime uymak, muhakak ki, üzüntü vericidir. Peyami Safa çapında bir insanın ancak doğum yıldönümünden, hattâ daha da ileri giderek, doğum devrinden bahsedilebileceği kanaatindeyim. Çünkü, Türkiye ve dünya meseleleri her ân vardır. Ve bunlar, Peyami Safa'sız düşünülemezine göre, her ân aramıza geliyor, yâni doğuyor demektir.

Zaten Peyami Safa'nın mekân içindeki hayatı da mütemedî ve sürekli bir varolma vetiresi olarak ele alınabilir. Aslında, alın yazısının kendisine lutfetmediği sıhate durmadan el atma gayreti, bu nadir Türk evlâdını sonu gelmeyeceği hissini veren bir ihtizâr hali içinde bırakıyordu. Her ân bu hal içine batıyor, her ân bu hal içinden çıkıyordu. Bu bakımdan ölümlülükle ölümsüzlük onda içiçe yaşıyor denilebilirdi. Düşünmesi ve bir mesele üzerinde kendi deyişiyile kafasının içini bir limon gibi sıkması, rektiği zaman, tıpkı terkedildiği için ağlayan kadına Don Juan'ın:

— Artık ağlamayın Donna! Bütün mesele çocuk yapmak değildir!

Demesini hatırlatan bir tavırla, içindeki fâniliği itmesini biliyordu. O zaman, ölümsüzlüğü ile başbaşa kalıyordu. Sabahın ilk saatleri, başka hastalara ölüm getirirken, Peyami Safa'yı kitapları üzerine eğilmiş bulduysa, bunun sebebini işte bu fâniliği itme bilgisinde aramak lâzımdır.

Oğlu vefat ettiği zaman Şişli Camii'ndeki hazin merâsimde Peyami Safa'nın dindik duruşunu gören Prof. Bülend Tarcan:

— Bu adam bir kahramandır!

Derken, Peyami Safa, hiç şüphesiz, oğlunun fâniliğini itmekle meşguldü.

Ölümsüzlük ve ebedilik tutgunu Peyami Safa, onun yüce kaynağı Allah'a bu yüzden sarılmıştı. Allah'a inandığı için de, fânî meselelere hiç önem vermezdi. Meslek icâbı geçici ve küçük meselelerle uğraşmak zorunda kaldığı zaman, mahrumluğunu telâfi etmek istercesine «ebedî» ye büsbütün sarılırdı.

Hayatı boyunca uğraştığı meseleler bunun için ebedî meselelerdir. Doğu - Batı meselesi, Türk tefekkürünün özellikleri, roman meselesi, şiir

meselesi, Türk cemiyetinin sosyal ve politik yapıları hep devama namzed, devam etmeleri zarurî ebedî meseleler...

Peyami Safa, kafa yapısının müstesnâ gücü ve kaabiliyetiyle bu meseleler üzerine yıllarca ışıklar taşıdı. Herşeyden önce, meseleleri birbirine karıştırmadan düşünme sanatının ustalarındandı. Bunun için, getirdiği aydınlıklar, birtakım tahrifleri, şahıslara göre şekil almaları ortadan kaldırıyordu. Bu benzemezlik ona dost kadar düşman da kazandırdı. Onun düşünce tarzı, herşeyde (konfor) ve çıkar arayanların rahatlarını bozuyordu. Düşünmesini bilmeyenlere, böyle olduğu haldе, düşündüğünü zannedip de bunu etrafa da kabul ettirmek isteyenlere kazıyordu. Bunu, düpedüz bir öfke halinde açığa vurmuyor, düşüncenin ve tefekkürün nasıl olması gerektiğini fiil ve eser halinde belirtiyordu.

Böyle birşey, tefekkür mertebelerini barem kademeleri haline getirmiş birçok kimselerin zekânın ve kültürün görünmez elleriyle itilip kakılmaları demektir. Düşünce (konfor) u düşkünlüklerini ve çıkarıcıları olduğu kadar böylelerini de rahatsız ediyordu. Hâlis kültüre ve hâlis düşünceye öfke, geri kalmış öfkelerde eşyanın tabiatı haline gelmiştir. Çünkü böyleleri, herşeyi ya kendi şahıslarına veya başka şahıslara bağlamaktan ileri gidemezler. Peyami Safa ise, bunların karşısına muhteşem bir tarih felsefesiyle dikiliyor, onlara gerçek sebepleri gösteriyordu. Peyami Safa'nın çok mühim olan «Türk İnkılâbına Bakışlar» adlı kitabının böyle bir mânâsı vardır. Ve ne memnuluk verici bir haldir ki, inkılâbı sadece bir çıkar ve (konfor) vasıtası sayanlar, ona «gerici» demekten sıklıkla utanmamışlardır.

Peyami Safa, kitaplarıyla Türk tefekkürüne haysiyet kazandıran adam olduğu kadar, eserleriyle Türk romanının ve tanıtıcı yazıları ile Türk tenkidinin şerefi haline geldi. Münasebetlerinde alabildiğine esnekliği seven Peyami Safa prensiplerinde, bilhassa düşüncenin prensiplerinde sert kalmayı bir tabiat haline getirdi. Bunlar üzerinde pazarlığı giripmedi. Hesabını vermektен yana, bütün hareketlerinin avukatıydı. Ve bu hesap vermede, bağlandığı değişmez firma olarak her zaman «Türkiye» göze çarpıyordu.

En çok haksızlığa uğrayan insanlardan biri olmasının sebebini, en çok, sıradan adam olmayışında aramak lâzımdı. Sık sık hasta ciğerlerinden esef nefesleri salıvererek :

— Bu cemiyet bana bir gün bile dinlenme hakkı tanımadı!

Diyordu. Bu bir sitemdi şüphesiz. Ama, en çok sevilene yöneltilen bir sitemdi.

Bağlandığı ebedilik, altı yıldır vücuduna dinlenme hakkı tanımış bulunuyor. Böylece, cemiyetin vermediğini, ebedilik ona lütfetmiştir. Ama, başı; o değil, bir gün, bir ân bile dinlenmemiş baş yine meselelerimizle beraber, yine onların içindedir.

Peyami Safa, Tanzimattan beri gelen sahteler (bonmarşe) sinde sahici bir örnekti.

Vecdi BÜRÜN

